

بررسی ابعاد و شخصیت علمی سیلوستر دوساسی، خاورشناس فرانسوی

(۱۸۳۸-۱۷۵۸م)

اسماعیل چنگیزی اردهایی^۱

سید محمد امیر احمدی طباطبایی^۲

مجید منہاجی^۳

چکیده

قرن ۱۸ و ۱۹م اوج تلاش کشورهای استعمارگر برای به دست آوردن مستعمره‌های جدید بود و به همین خاطر علومی از جمله شرق شناسی بسیار مورد توجه این دولت‌ها قرار گرفت. در این راستا موسسات زیادی نیز در این زمینه در این کشورها شکل گرفت و کتاب‌های متعددی در این زمینه به انتشار درآمد، که باعث رشد شرق شناسی شد. یکی از این چهره‌ها سیلوستر دوساسی بود که برای آموزش و تعلیم زبان‌های شرقی روش مخصوصی را وضع کرد و زندگی خود را برای تعلیم و تالیف و نشر کتب اختصاص داد، او یکی از پایه گذاران شرق شناسی عالمانه محسوب می‌شود، شرق شناسی که سرحدات شرق شناسی و موضوعات را از نو تعریف کرد،

Ardeha1340@yahoo.com

^۱. استادیار گروه تاریخ دانشگاه خوارزمی

^۲. دانش آموخته حوزه علمیه مشهد و کارشناسی ارشد تاریخ تشیع

^۳. دانش آموخته حوزه عملیه قم و کارشناسی ارشد تاریخ اسلام

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۳/۳ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۶/۲۰

Mmajid.menhaji@gmail.com

ما در این نوشتار سعی بر آن داریم، زندگینامه، آثار، مسئولیت‌ها، روش علمی و دین و مذهب دوساسی را بررسی کنیم.

واژه‌های کلیدی: دوساسی، شرق شناسی، استعمار، فرانسه، ایران، عرب

مقدمه

شرق‌شناسی یا استشراق به‌عنوان دانش مهمی که به زبان، تاریخ، دین و... ملت‌های مشرق زمین می‌پردازد، دارای سابقه‌ای ممتد و طولانی است و تأثیر عمده‌ای بر سیر مطالعات و پژوهش‌های حوزه تمدن اسلامی داشته است. قرآن از اساسی‌ترین و مهم‌ترین متون اسلام و اسلام یکی از بزرگترین سنت‌های شرقی است. از این‌رو بررسی اندیشه شرق‌شناسی در حوزه اسلام را می‌توان غالباً بررسی دیدگاه‌های مستشرقان درباره قرآن و حوزه‌های وابسته به آن دانست.

شرق‌شناسی یکی از مهم‌ترین منظومه‌های معرفتی است که در دوران جدید شکل گرفت، و از همان آغاز هدفی جز شناخت و دانش محض را برآورده می‌کرد. این هدف عبارت بود از هویت‌سازی برای اروپا در برابر دیگری‌ها. شرق به منزله تجربه‌ای متفاوت به تشخیص اروپا در هیئت هویتی مستقل کمک می‌کرده و تکمیل‌کننده و مشخص‌کننده تمدن، فرهنگ و هویت اروپا بوده است و شرق‌شناسی نیز به بیان عقیدتی و فرهنگی و شناخت این موضوع می‌پردازد و بدین ترتیب، گفتمانی غربی پیرامون شرق به شمار می‌رود.

اگرچه شرق‌شناسی پدیده‌ای نسبتاً جدید و نوظهور است، اما شناخت شرق و اندیشه پیرامون آن به گذشته‌های دور بر می‌گردد. تفکیک جهان از لحاظ فرهنگی به دو بخش شرقی و غربی به هیچ وجه تازگی ندارد و رد پای آن حتی در نخستین کتیبه‌ها و سنگ‌نبشته‌ها منعکس است. گسترش ارتباطات از سویی و برخوردهای

سیاسی نظامی میان جوامع از طرف دیگر موجب تبادل دانسته‌های فرهنگی کشورهای به اصطلاح شرقی و غربی شده است.

برای قضاوت دقیق‌تر در این باره و پی بردن به ماهیت شرق‌شناسی باید دو رویه بورژوازی غرب و مبانی تشکیل دهنده این تمدن را در نظر گرفت. واقعیت این است، همان‌طور که تمدن اروپایی بر دو پایه بنا نهاده شده است یکی علم و دانش و فناوری و پیشرفت‌های علمی و تکنولوژی، دیگری هم استعمار و استثمار کشورهای جهان سوم برای تأمین منافع و استفاده از بازار و منابع اولیه آنها برای کارخانجات صنعتی خودشان است.

آنتوان ایزاک سیلوستر دوساسی، مستشرق برجسته فرانسوی از جمله مستشرقانی که معروف به شیخ المستشرقین فرانسوی بود. وی در کنار تحصیلات مقدماتی به زبان‌های مشرق زمین علاقه‌مند شد و به فراگیری زبانهای فارسی، عربی، ترکی و عبری پرداخت. دوساسی پس از آگاهی از زبان‌های شرقی برای تعلیم آنها روش مخصوصی را وضع کرد و زندگی خود را به تعلیم و تالیف و نشر کتاب اختصاص داد تا جایی که هیچ خاورشناسی در این امر به پای او نرسید. دوساسی پارسی را مرکز درس و بحث قرار داد و خادم دانشمندان جوان بود. وی همچنین با تحقیق در زبان قبطی و کشف رمز خط تصویری موفق به خواندن کتیبه‌های عهد ساسانی شد. مهارت و تبحر ساسی در شرق‌شناسی به جایی رسید که وی را شیخ المستشرقین می‌نامند. وی با کوشش فراوان در نگارش کتب و مقالات تعلیم و تربیت، جمع‌آوری از دانشجویان اروپایی را با فرهنگ و تمدن اسلامی آشنا کرد و روح غیرت و

همت را در اروپاییان بی خبر از نفایس شرق و بویژه اسلام به حرکت در آورد. این دانشمند بزرگ، مسیحیانی که بر اثر هزار سال مخالفت روحانیون و کشیشان، از معارف و دانش اسلامی بی خبر بودند و یا حتی نسبت به اسلام بدبین بودند را بیدار کرد و شوق تحقیق را در ایشان به وجود آورد. همین امر موجب روی آوردن عده ای از دانشمندان و روشنفکران اروپایی به اسلام شناسی شد.

سیری در زندگینامه

آنتوان آیزک سیلوستر دوساسی (Antoine issac silvestre de sacy) در ۲۱ سپتامبر سال ۱۷۵۸ م در پاریس متولد شد. پدرش «آبراهام ژاک سیلوستر» (Abraham Jacques silvestre) به حرفه دفترداری (در لغت نامه دهخدا زیل مدخل ساسی شغل پدر دوساسی را قضاوت آورده است، Classic Encyclopedia Britannica, Volum 25, Of The Encyclopedig Britanica, 1911 page 119, شغل پدر او را سر دفتر اسناد ذکر کرده است) در «شاتلیه» مشغول بود، او چون در سال ۱۷۶۵م درگذشت، مادرش تربیت او را بر عهده گرفت. (بدوی، ۲۵۴) بر اساس عادت زمانه، عنوان شغل پدری را لقب فامیلی او نهادند. (فوک، ۱۴۲)

سیلوستر دوساسی زبان یونانی و لاتینی را در کودکی و در خانه نزد استادی که نام او بر ما معلوم نیست، آموخت، (فوک، ۱۴۲) او در مدرسه «سنت گریمان» که مقابل خانه پدریش بود و مخصوص آموزش زبان های شرقی بود، درس می خواند. در این زمان شخصی، به نام «جرج فرانسوا بیرتیریو» (۱۷۹۴-۱۷۳۲ م) (در این زمینه عبدالرحمن بدوی راهب بندیکیتی را به نام «برترو» مشفق دوساسی می داند) که

خود مسلط به زبان‌های آرامی و عربی بود و نویسنده کتاب «جنگ‌های صلیبی» بر مبنای کتاب‌های عربی و کتاب در «تاریخ فرانسه» نوشته است، دوساسی را تشویق کرد، که زبان‌های دیگر را بیاموزد. دوساسی هم مقدمات زبان عربی و عبری را نزد او آموخت.^۱

دوساسی در حدود سیزده سالگی فراگیری زبان‌های اروپایی از جمله آلمانی، انگلیسی، اسپانیولی و ایتالیایی را آغاز کرد. (بدوی، ۲۵۵) همزمان با هدف تأمین زندگی آینده اش به دانشکده حقوق رفت و مشغول به تحصیل شد. (همان، ۲۵۵) در همین سال‌هاست که نخستین مقاله علمی او در مجموعه‌ای به نام «مرجع ادبیات نوشتاری شرقی» که زیر نظر «اکران» (Echorn) نشر می‌یافت، منتشر شد و با پژوهشی درباره یک نسخه خطی سریانی در کتابخانه ملی پاریس به چاپ رسید. (همان، ۲۵۵) دوساسی در سال ۱۷۸۱م در رشته حقوق فارغ التحصیل و در اداره مالیات مشغول به کار شد. (فوک، ۱۴۲) اما عبدالرحمن بدوی شغل او را مشاور دیوان پول آورده است، بدوی، ۲۵۵) و بعد از این دوره، در کنار کار، نزد «روس دسهو هوتس رأی» (۱۷۲۳ - ۱۷۹۵ م) زبان عربی را و زبان فارسی و ترکی را نزد «کارادون» (۱۷۲۰ - ۱۷۸۳ م) آموخت، (همان، ۱۴۲) و در زمینه ترجمه زبان ترکی از «باتیین لی جراند» استفاده بسیار کرد. (همان، ۱۴۳)

دوساسی دلیل علاقه خود به یادگیری زبان عربی را این گونه می‌گوید: «پژوهشی درباره نخستین آثار دینی هدفی است، که برخی از دانشمندان را به اهتمام درباره مطالعه زبان عبری و می‌دارد، این دسته از دانشمندان بودند، که برای راهیابی به

این معبد و هموار کردن دشواری های همه جانبه ورود به آن ناگزیرند، که در کنار مطالعه این زبان به مطالعه سایر زبان های اقوام همسایه عبریان نیز بپردازند. این زبان ها امروزه یا به صورت آثار کهن از دوران های پیشین بر جای مانده است و یا هنوز به صورت زبان گفتاری شعبه های مختلف این اقوام در بخش هایی از آسیا برای ما به یادگار مانده اند، از میان زبان هایی که به عنوان زبان یاری رسان عبری مورد بررسی قرار گرفته اند، زبان عربی با لهجه های مختلف آن است، پس زمانی که به مدرسه نوظهور «زبانهای زنده شرقی» (Grand Larousse universel, tome 14, siegen atouareg Larousse, paris, 1989 دعوت شدم، Grand Larousse universel, tome 14, page 9597) می بایست خود را به خاطر انجام وظیفه وقف دانشی می کردم، که تا آن روز، تنها به چشیدنش مشغول بودم». (بدوی، ۲۵۶)

آغاز فعالیت های شرق شناسی:

در سال ۱۷۸۲ م بود که دوساسی فعالیت های شرق شناسی خود را آغاز کرد و آثاری از جمله فهرست «ایشهرون پیرامون مرجع های تورات و آداب های اروپایی» را به چاپ رسانید (همان، ۱۴۳) و در سال بعد متن و ترجمه دو نامه ای را که سامریان در اواخر قرن شانزدهم برای «ژوزف اسکالیژه» (Scaliger) نوشته بودند، به طبع سپرد. (بدوی، ۲۵۵) در سال ۱۷۸۵ م به عضویت آکادمی کتیبه ها و ادبیات در آمد و تا پایان عمر در این سمت باقی ماند (مصاحب، ۱۲۳۲) و در همین سال کتاب های «تذکره ای در تاریخ اعراب پیش از محمد» در همان سال ۱۷۸۵ م (بدوی، ۲۵۵) و کتاب «تذکره آثار باستانی ایران» را در سال ۱۷۸۵ م از جمله فعالیت های او در سال های آغازین کار اوست. (مصاحب، ۱ / ۱۲۳۲)

در سال ۱۷۹۱م دوساسی از طرف لویی شانزدهم به مقام سر کمیسر دیوان پول نائل آمد. (همان ۲۵۶) سال بعد به عضویت آکادمی کتیبه‌ها و آثار باستانی درآمد، (فوک، ۱۴۳) ولی از آنجایی که وضع قانون گزاری در کشور فرانسه دستخوش تغییرات انقلابی شده (بدوی، ۲۵۶) و تحولات شدید اجتماعی پاریس را فراگرفته بود، این شهر را ترک کرد (مصاحب، ۱/ ۱۲۳۲) و برای مدتی از زندگی اجتماعی پر تلاطم کناره گیری کرد (فوک، ۱۴۳) و در روستایی در وسط فرانسه به نام «انیه» اقامت گزید. (بدوی، ۲۵۶) ثمره کناره گیری از اجتماع، تکمیل کتاب خود با عنوان «پژوهش هایی در آثار کهن پارسی» بود، که در سال ۱۷۹۳م آن را به چاپ رسانید. (همان، ۲۵۶؛ در کتاب فوک، ۱۴۳، نام آن را «راه حل اساسی برای شکل ها و پول های ساسانی ذکر کرده است؛ نیک بین، ۴۲۶؛ در دایرة المعارف بریتانیکا ۲۵/ ۱۱۹، سال نشر این اثر را ۱۷۹۲ ذکر کرده است)

آغاز تدریس

در ۳۰ مارس ۱۷۹۵ میلادی (البته ادوارد سعید در کتاب شرق شناسی خود سال تأسیس مدرسه زبان های شرقی را ۱۷۹۳ م ذکر کرده است و همچنین آن را به ناپلئون نسبت داده است که این اشتباه بزرگی است، چرا که ناپلئون در آن تاریخ در رأس قدرت نبوده است. همتی، ۱۵۴) انجمن انقلابی موسوم به «انجمن ملی انقلاب فرانسه» این انجمن، جمهوری اول را تأسیس کرد و از ۲۱ سپتامبر ۱۷۹۲ تا ۲۶ اکتبر ۱۷۹۵م در فرانسه حکومت کرد. ۷۴۹ نفر عضو آن با همه پرسى عمومی انتخاب شدند تا قانون اساسی جدید را وضع نمایند. تصمیم به تأسیس مدرسه عمومی برای تدریس زبان های زنده شرقی گرفت (این مدرسه امروزه با عنوان

انستیتوی ملی زبانها و تمدن های شرقی «INALCO» ادامه حیات می دهد. متی، رودی و نیکی کدی، ۲۰) تا از آن به صورت ابزاری برای مقاصد سیاسی و تجاری سود جوید. (- ISO : encoding , W , franeis Paris as it was and as it is , Blagdon , Gutenberg ebook , 10 : 1 edition : 8859-1) به این ترتیب وی تحت شرایط انقلابی روز با حذف de که نشان دهنده اشرافیت بود، و با نام سیلوستر دوساسی به سمت مدرس زبان های عربی و فارسی برگزیده شد. (فوک، ۱۴۳؛ مصاحب، ۱/ ۱۲۳۲؛ بدوی، ۲۵۷؛ متی، رودی و نیکی کدی، ۷؛ همتی گلیان، ۱۰۳) یکی از شروط دولت انقلابی برای سپردن کرسی زبان های عربی و فارسی، سوگند و اعلام وفاداری به آرمان ها و اهداف انقلاب فرانسه بود، ولی دوساسی از ادای سوگند سیاسی سرباز زد و از سمت خود استعفا کرد، اما پذیرفت، تا پیش از جایگزینی شخص دیگری به کار خود ادامه دهد. (بدوی، ۲۵۶)

دوره حضور دوساسی، دوران طلابی مدرسه زبان های شرقی بود و با حضور وی، این مؤسسه فضایی به شدت علمی یافت. در سال ۱۷۹۷م وی «تاریخ سلاطین ایران و خلفا» از ابن مسعود (دهخدا، ۲۸ / ۱۲۷) و در ۱۷۹۹م «اصول صرف و نحو عمومی» را به چاپ می رساند. (Principes de grammaire generale؛ نیک بین، ۴۲۶)

دوساسی در دوره ناپلئون

بنا بر ماده چهارم اساسنامه انجمن ملی، در خصوص تأسیس مدرسه زبان های زنده شرقی مدرسان می بایست نسبت به تألیف کتب قواعد و دستور السنه ای که در تخصص ایشان است، اقدام می کردند. از این رو، دوساسی به کار نگارش کتابی با

عنوان: « دستور زبان عربی، برای استفاده شاگردان مدرسه زبان های شرقی » (Arabic)
language grammar , saclete anyyeme de Lemprimerie rapide) دست می زند.
کتاب در سال ۱۸۰۵ م آن را به اتمام رسید، و در سال ۱۸۱۰ م در پاریس مزین به
طبع می گردد. (سواژ، ۱۰)

دوساسی چاپ دوم این کتاب را در سال ۱۸۳۱م با افزودن بخشهایی، شامل عروض
و قافیه آن را به جامعه علمی عرضه می کنند.^۲ این کتاب بعد از وی بارها تجدید
چاپ می شود و مورد استفاده مستشرقین قرار می گیرد. دلیل اهمیت این کتاب آن
است که وی برای آموزش نحو عربی به دو شیوه عمل کرده است؛ اول، از قواعد
کلی فرانسوی به شکل ساده و شیوا در کنار قواعد عربی سود جسته، دوم از کتاب
«تراکیب عربی» مارگلیوٹ استفاده کرده و در نهایت از روش علمای نحو عرب
گفته اند، تبعیت کرده است. (فوک، ۱۴۵)

دوساسی در سال ۱۸۰۵م نشان «لژیون دونور» (Legion de hinneur) و درجه
«شوالیه ای» (chevalier) را باهم می گیرد، (بدوی، ۲۶۰) و در همان سال، طی
مأموریت رسمی به «جنوا» در ایتالیا می رود، و بایگانی های اسناد این شهر را بازدید
می کند. این تنها سفر دوساسی به خارج از فرانسه بود.

او متونی را که تا به آن زمان در اروپا به انتشار در نیامده بود، جمع آوری و ترجمه
می کند و همراه متن عربی آن به اسم «گزیده های عربی» (Chrestomathie arabe)
در ۱۸۰۶م به چاپ می رساند.

«زبدۀ کشف الممالک و بیان الطرق و السالک اثر خلیل بن شاهین الظاهری» و «دیوان ابی طبیب احمد بن الحسین المتنبی» و «کتاب الفخری فی الآداب السلطانیة و الدول الاسلامیة» و «لامیة العرب شنقری»^۳ از جمله این آثارند. در سال ۱۸۲۶^۴ با اصلاحات بسیاری آنها را تجدید چاپ می کند. (Sacy , Silvestre , chrestomathie , arabe , Lmprimerir royale , French , 1826) در همین سال پس از انتصاب به سمت کرسی زبان فارسی در کلژ دو فرانس (نیک بین، ۴۲۳؛ یوهان فوک، ۱۴۸؛ بدوی، ۲۵۸) چند اثر دیگر از دوساسی منتشر می شود، که از آن جمله «مفردات قرآن»، «افسانه های قرآن»، «تاریخ تیمور ابن عربشاه» و تعدادی از اشعار عربی است، او جمع آوری کرده بود. (فوک، ۱۴۶) در سال ۱۸۰۸م سیلوستر دوساسی به عنوان نماینده هیئات قانون گذاری «اداره سن» فرانسه برگزیده شد. (نیک بین، ۴۲۳؛ بدوی، ۲۵۸) وی چاپ و ترجمه و تفسیر بخشی از کتاب های «مقریزی»؛ (نیک بین، ۴۲۳؛ سحاب، ۳۱۹) «سیبویه در علم نحو»، اعراب گذاری «سیره ابن هشام»، و متن های متفرقه ای از «تفسیر زمخشری» و «تفسیر بیضاوی» و قسمت هایی از «مقدمه ابن خلدون» را که پیرامون موضوع تفسیر است، هم به دست او منتشر می شوند. (فوک، ۱۴۷) ترجمه متون این کتاب ها، نشان از تبحر وی در زبان عربی دارد.

در سال ۱۸۱۲ م دوساسی کتاب «مقامات حریری» را ترجمه و به همراه مقدمه ای موزون به خرج خود منتشر می کند، (Ideas, Early ,and Heinemnn, william, Arabic Authors a Manval Arabian History And Literatvre And Literatvre and persian portrais , London , 1890) این چاپ، تا به امروز بهترین چاپی است، که از این کتاب به انتشار در آمده است.

چنانچه ذکر کردیم دوساسی از اولین مستشرقینی بود، که علم خود را در خدمت اهداف دولت متبوع خویش قرار می‌دهد، لذا در حمله ناپلئون به مصر اعلامیه‌های ارتش فرانسه را ترجمه می‌کند، به نحوی که مصریان به خاطر بلاغت بالای این خطابه‌ها دچار حیرت شده بودند و گمان می‌کردند که یک شخص عرب این اعلامیه‌ها را نوشته است. (عرفان، ش ۶، ۵۳-۵۵) به خاطر همین تبحر است، که هرگاه ناپلئون دوساسی را می‌دید، از او این گونه سؤال می‌کرد: «حال آقای عرب چه طور است؟» دوساسی همچنین نشریات نظامی ارتش فرانسه را در حمله به الجزایر ترجمه کرد. (فوک، ۱۴۴) به خاطر همین خدمات به دولت فرانسه، او در ۲۹ مارس ۱۸۱۴ م به همراه ۱۶ نفر دیگر از طرف ناپلئون ملقب به «بارون» شد. (بدوی، ۲۵۸) او تنها مستشرقی بود که به این لقب دست می‌یافت و این نشان از بلا منازع بودن او در عرصه شرق شناسی در عصر خویش دارد. (فوک، ۱۴۹)

دوساسی در سال ۱۸۱۳ م کتاب «ملاحظات دربارہ دو ایالت شرقی ایران، گرجستان و جوزجان» را به چاپ رسانید. (دهخدا، ۱۲۷/۲۸) تا این زمان شهرت وی در تمام اروپا گسترده شده بود، به طوری که بعد از سقوط دولت ناپلئون و اشغال فرانسه توسط آلمان و انگلیس به فرمان رئیس الوزرای آلمان اموال وی از غارت مصون ماند و از حمایت دولت آلمان برخوردار شد. (بدوی، ۲۵۹)

دوساسی بعد از ناپلئون

با سقوط ناپلئون و بازگشت حکومت سلطنتی، سیلوستر دوساسی در ۲۴ اکتبر سال ۱۸۱۴ م به سمت بازرس سلطنتی (سر ممیزی مطبوعات) تعیین گردید، (همان، ۲۵۹) سپس در ۱۷ فوریه سال ۱۸۱۵ م به مدیریت دانشگاه پاریس منصوب شد (نیک بین، ۴۲۳) و در اوت همان سال به عضویت کمیسیون آموزش و پرورش پذیرفته شد. (همان، ۲۵۹)

وقتی مجله «دانشمندان» در سال ۱۸۱۶ م به راه افتاد، او از نخستین اعضای هیئت تحریریه آن بود. (بدوی، ۲۵۹) در همین سال کتاب «کلیله و دمنه» را به چاپ می‌رساند، (نیک بین، ص ۴۲۶؛ 1989, tome 14, Grand Larousse universel , page 9597) و همچنین مقدمه‌ای به زبان فارسی بر ترجمه فرانسه کتاب گلستان اثر «میرشون» می‌نویسد. وی پیرامون شخصیت سعدی چنین می‌گوید: «او در اخلاق و در رفتار و روش میانه رو و متعادل بود و در میان هم ردیف‌های خود بسیار مؤثرتر بود و به همین خاطر او از دیگر شاعران هم عصر خویش جدا است». (مقاله مقام سعدی در ادبیات فرانسه دوره ۷، ۸، ش ۸۴، ستاری، ۶۷، ۶۲)

در سال ۱۸۱۹ م دوساسی پند نامه عطار را با ترجمه‌ای بسیار عالی و با مقدمه‌ای فارسی چاپ می‌کند. نیز در همین سال به عنوان نماینده کولژ دو فرانس در دانشگاه پاریس انتخاب می‌شود (universel , tome 14 , siegen a Grand Larousse , 1989 page 9597) و نشریه «جمعیت آسیایی» را در سال ۱۸۲۱ م تأسیس می‌کند^۵ و بعنوان اولین رئیس این نشریه نقش به‌سزایی

ایفا می‌کند. (فوک، ۱۴۹) این مجله تا به امروز به عنوان بهترین نشریه شرق شناسی، به صورت فصلنامه، منتشر می‌شود (همان، ۱۴۹؛ بدوی، ۲۵۹) و در همین سال با همکاری «دلابورت» کتاب «جغرافیای عرب» را از عربی به یکی از زبان‌های آفریقایی برگرداند و کتاب «الدر المنظوم فی وصایای السلطان المرحوم» که وصایای لوئی شانزدهم بود را به عربی ترجمه کرد. (سحاب، ۳۱۹) در ۱۸ دسامبر سال ۱۸۲۲ م به درجه «کماندوری» نائل شد (بدوی، ۲۶۰) و در همین سال یادداشت‌هایی درباره «ملوک یمن و حیره» را به چاپ رساند. (دهخدا، ۱۲۷/۲۸) در ۳۰ دسامبر ۱۸۲۳ م دوساسی به عنوان رئیس کالژ دو فرانس برگزیده شد (نیک بین، ۴۲۳، در کتاب تاریخ حرکه الاستشراق سال ۱۸۲۳ ذکر شده است که به نظر اشتباه می‌باشد. (Grand Larousse universel , tome 14 , page 9597.) و در ۲۶ اوت سال ۱۸۲۴ م به مدیریت مدرسه مخصوص زبان‌های شرقی منصوب گردید. (بدوی، ۲۵۹، فوک، ۱۴۹، عزایی، احمد عبدالحمید، ۱۰۷) دوساسی در سال ۱۸۲۶ م قسمت برامکه «الفخری» اثر «ابن طقطقی» را ترجمه کرد. (دهخدا، ۱۲۷/۲۸) در سال ۱۸۲۹ م «یادداشت‌هایی راجع به اسماعیلیه ایران و سوریه» (همان، ۱۲۷) و تحقیقی در رابطه اصل مجموعه «حکایات هزار و یک شب» (Recher surhorigne du recueil des contes intitles : les mille et un nuits. (نیک بین، ۴۲۶) هنگامی که انقلاب ژوئیه سال ۱۸۳۰ رخ داد و «لوئی فیلیپ» بر تخت سلطنت فرانسه دست یافت؛ باز هم دوساسی از احترام دولت برخوردار شد. (بدوی، ۲۵۹) در همین زمان او کتب عربی بسیاری را در پاریس جمع‌آوری می‌کند (عزایی، احمد عبدالحمید، ۱۰۷) و در سال ۱۸۳۲ م به لقب «پر دو فرانس» (Pair de ferance): این

لقب در فاصله سال‌های ۱۸۱۴ تا ۱۸۴۸ میلادی بر اعضای مجلس اعیان فرانسه اطلاق می‌شد) ملقب و به عنوان عضو مجلس اعیان انتخاب می‌شود. (بدوی، ۲۵۹) در ۹ فوریه ۱۸۳۳ سر پرستی بخش نسخه‌های خطی شرقی کتابخانه سلطنتی و دبیر کلی آکادمی کتیبه‌ها و ادبیات می‌شود (همان، ۲۶۰) و کتاب «الفیه ابن مالک» را در ۱۰ بخش به صورت گلچین ترجمه (فوک، ۱۴۸)؛ در کتاب «Arabic Authors» سال نشر را ۱۸۳۴ ذکر کرده‌اند) و «یادداشت‌های فرهنگستان ادبیات و کتیبه‌ها» را در چندین جلد منتشر می‌کند. دوساسی در ژوئن سال ۱۸۳۷ م به درجه «گراند - افسیس» ارتقاء می‌یابد. (بدوی، ۲۶۰) وی در آخرین سال عمرش کتاب «در بیان مذهب دروز» را در دو جلد به چاپ می‌رساند. (نیک بین، ۴۲۶)؛ عبدالواحد، عبدالقهار، Grand Classic Encyclopedia Britannica, Volum 25, page 119. که این کتاب در واقع ادامه کار نویسنده دیگری است که به دست او به اتمام رسید. (Classic Encyclopedia Larousse universel, tome 14, page 9597) در ۱۹ فوریه ۱۸۳۸ م هنگام بازگشت از جلسه مجلس اعیان دچار حمله قلبی شد و ۲ روز بعد در ۲۱ فوریه در گذشت. (بدوی، ۲۶۰)

سایر آثار دوساسی

سیلوستر دوساسی آثار دیگری هم دارد که سال نشر آن‌ها برای ما معلوم نشده است، و از میان می‌توان به:

۱. مبانی فراماتیک برای عموم

۲. تصحیح و چاپ کتاب الحيوان جاحظ و تصحیح آثارالعباد و اخبار البلاد محمد بن زكريا قزوینی
۳. كتاب شناسی فرنسه راجع به ايران
۴. المختار من كتب ائمة التفسير و لعربی فی كشف الغطاء عن غوامض واصطلاحات النحویة و اللغویة که به همراه شرح و ترجمه؛ به عربی و فرانسه منتشر کرده است. (بطرس البستاني، ص ۳۷۹؛ دهخدا، ج ۲۸، ص ۱۲۷؛ Harland , marion , Haracter sketches of romance , fiction and the drama , copyright , vol vme 3 by selmar hess New York , 1892 ، نیک بین، ۴۲۶)
۵. ترجمه کتاب‌های الافاده والاعتبار عبد اللطيف بغدادی، النقود مقریزی، معلقه لبيد شاعر مخضرمی، قصیده برده بوضیری از آن جمله است. ترجمه مقداری از كتاب السلوك المعرفة دول الملوك را كرد.
۶. مقالاتی درباره نقود خلفا که در نشریه آسیایی به چاپ رسانید.
۷. تحقیقاتی پیرامون آثار عتیقه ایران که در این کتاب تحقیقات مفیدی راجع به اصطخر فارس انجام داده است. (سحاب، ۳۱۹)
- دین و مذهب دوساسی**
- تا به اینجا بحث زندگی سیلوستر دوساسی را مورد بررسی قرار داده‌ایم، دوساسی به عنوان یک شرق شناس پر کار و دارای شرایط علمی بسیار بالا با آموختن نزدیک به ۲۰ زبان (نیک بین، ۴۲۶) و با تدریس چند زبان مثل، عربی، فارسی، ترکی و قبطی (Grand Larousse universel , tome 14 , page 9597) و همچنین با تعدد بسیار

کتاب‌های ترجمه و تحقیق توانست، نام خود را در تاریخ شرق شناسی به عنوان یکی از بهترین‌های آنها ثبت کند.

در منابع کمتر به اعتقادات دینی و مذهبی دوساسی اشاره شده و آن را به معمایی تبدیل کرده است. به همین خاطر اظهار نظر درباره این که نوشته‌های او تحت تاثیر چه عقیده ای قرار داشته است، دشوار می‌نماید.

عبدالرحمن بدوی به نقل از «درنبرگ» مذهب دوساسی را «یانسنیسم» ذکر می‌کند. (بدوی، ۲۶۰) یانسنیسم مکتبی است بسیار سخت گیر و متکی به عمل به اصول دینی و شدت عمل در مسائل اخلاقی. (Hestings , James , and clark , Encyclopadia of Religion and Ethics , volume ۷, ۱۹۸۶) برخی بر این باورند که دوساسی پیرو آیین یهود بوده (اسلام والاستشراق، ص ۹۴ ، Vath , Jadan , Fromental halevy London , (1994) isbn 187108251x , page 13) و از این دین حمایت کرده است. از جمله دلایل ایشان در تائید این فرضیه:

نخست آن که اولین زبانی که دوساسی در کودکی می‌آموزد، زبان عبری است و این مسئله در میان مسیحیان مرسوم نمی‌باشد.

دوم، فهم کتاب انجیل را منوط به تلاش برای یادگیری و فهم زبان‌های سامی می‌داند، در حالی که زبان انجیل لاتین است و نیازی به فراگیری زبان‌های سامی نیست.

سوم، هنگامی که از نام معبد مقدس سخنی به زبان می‌آورد، در ضمن یادى از آرزوى دست یافتن به این معبد مقدس را یادآورى می‌شود، که این همان اندیشه یهود از دیرباز بوده است.

نتیجه

سیلوستر دوساسى در زمره پرکارترین شرق شناسان و از موثرترین محققان غربى در زمینه فرهنگ و ادبیات ایرانى و عربى است که با گردآورى، ترجمه، تصحیح و نشر آثار ایرانى و اسلامى خدمات قابل تحسینى ارائه کرده است و نمى توان به سادگى کارهاى او را نادیده گرفت، چون کتاب دستور زبان عربى او که بارها چاپ و مورد استفاده شرق شناسان قرار گرفته است و همچنین کشف و رمزگشایى خط میخى و همکارى در رمز گشایى خط هیروگیلف و آثار دیگر او که مورد اشاره قرار گرفتند.

با این همه، همکارى او با دولت استعمارگر فرانسه که با سیاست سرکوب و بهره کشى به اشغال کشورهای اسلامى پرداخته بود، از دید بسیارى نابخشودنى است، چه در جریان اردوکشى فرانسویان به سوى سرزمین‌هاى اسلامى خسارات بسیارى به مسلمانان وارد کرده است. ترجمه نشریات نظامى و متنى اطلاعیه‌هاى ارتش فرانسه و هنگام حمله به الجزایر در سال ۱۸۰۵ م، به آنها اشاره شد از نمونه‌هاى قابل اشاره از خدمات مستشرقان به استعمارگران بوده است. (حیدر رضا ضابط، ش ۸۲)

به همین خاطر، ترجمه کتاب وصف مصر عبداللطیف بغدادى را نمى توان صرفاً با نیت و قصد علمى دانست، چون تقریباً همزمان است با حمله ناپلئون به مصر و برای شناخت منبع با ارزشى برای دولت فرانسه بوده است.

همسویی دولت فرانسه و دوساسی در ضدیت با فرقه دروژی نیز تردیدآمیز می‌نماید. اسماعیلیه دشمنان فرانسویان در خاورمیانه و دوستان انگلستان بودند و از جانب این کشور حمایت شده‌اند. شناخت این فرقه برای دولت فرانسه برای نابود کردن آن لازم بود. منطقه شام به محل رقابت دو قدرت انگلیس درآمده بود و هرکدام از قوای محلی وابسته به خود حمایت می‌کردند، انگلیسی‌ها از دروژی‌ها و فرانسوی‌ها از مسیحیان. کتاب دوساسی در شناخت و رد فرقه درزوی کمک فراوانی به شناسایی این فرقه توسط دولت فرانسه کرد. نگاه دوساسی به این فرقه را متأثر از سیاست دولت فرانسه در منطقه و تعصب آمیز دانسته‌اند. در سال ۱۸۴۰ م با دخالت دو کشور انگلیس و فرانسه در حمایت از مسیحیان و دروژیان نا آرامی‌هایی در منطقه به وجود آمد و جنگ‌های داخلی سال‌های بعد را در پی داشت و به کشتار وسیع دروژیان تسلط مسیحیان منجر شد.

۱. عبد الرحمن بدوی در موسوعه المستشرقون به نقل از «هارتویگ درنورگ» چنین می‌گوید: «اینکه چگونه سیلوستر دوساسی، یک خاورشناس گردید، تا حدودی مبهم و نامشخص است؛ نه نام استادان وی را می‌دانیم و نه از چگونگی روی آوردن وی به مطالعات عربی و به طور کلی شرق شناسی اطلاعات دقیقی داریم، در اینجا باید بگوییم که عبدالرحمن بدوی به خاطر گستردگی کار خود تمام منابع مربوطه را ندیده است.
۲. چاپ ۱۹۰۶ این کتاب در قسمت نقایس کتابخانه آستانه قدس رضوی نگه داری می‌شود.
۳. شفقری ازدی صاحب قصیده لامیه اقیمو بنی امی صلور مطيلم که موسوم به شمس بن مالک و از شعرای جاهلیت بوده است و متوفی ۵۱۰ میلادی است؛ سحاب، ص ۳۱۹
۴. در دائرة المعارف مستشرقان سال تجدید چاپ و تصحیح آن را ۱۸۲۷ م ذکر کرده است، اما با وجود چاپ ۱۸۲۶ م در کتاب خانه آستان قدس رضوی به این نتیجه می‌رسیم، که در بدوی اشتباه کرده است.
۵. فوک، ص ۱۴۹ در این کتاب تأسیس جمعیت آسیایی در سال ۱۸۲۱ ذکر کرده است اما در دائرة المعارف مستشرقان سال تأسیس را ۱۸۲۲ م ذکر کرده است و در رویه اسلامیة لا استشراف هم همین گونه است.

منابع

بدوی، عبدالرحمن، (۱۳۷۷). دائرة المعارف مستشرقان، ترجمه: صالح طباطبایی، تهران: روزنه.

البستانی، بطرس، دائرة المعارف قاموسی العام لكل فی و مطلب، ج ۹، طبع دارالمعارف، بیروت، لبنان.

جمیله، مریم، (۱۳۵۱). (مارگرت مارکوسی سابق)، خاورشناسی و توطئه خاورشناسان، مترجم: غلامرضا سعیدی، قم: دارالتبلیغ اسلامی.

حموی، یاقوت، (۱۳۸۱). معجم الادباء، ترجمه و پیرایش: عبدالمحمد آیتی، تهران: سروش.

دالین، . و ، زاگلا دین، . و ، پاولوا س، . س، اسکارکین، تاریخ فرانسه، ویراستار امانفرد، ترجمه: فریدون شایان، ج ۱.

دهخدا، علی اکبر، (۱۳۳۹). لغت نامه، زیر نظر معین، ج ۲۸، تهران، دانشگاه تهران.

دورانت، ویل و آراین، (۱۳۷۰). تاریخ تمدن، عصر ناپلئون، مترجمان: اسماعیل دولت شاهی و دیگران، ج ۷، تهران، علمی فرهنگی.

زهرالدین، صالح، (۱۹۹۱، ۱۴۱۲م). اسلام و الاستشراق، لبنان، دارالندوة الجزيرة بیروت.

سالم الحاج، ساسی، (۲۰۰۲م). نقداً الاستشراقی الظاهره الاستشراقیه و اثرها فی الدراسات الاسلامیه، جزء اول، دارالمدار الاسلامی.

سحاب، ابوالقاسم، (۲۵۳۶). فرهنگ خاورشناسان، شرح حال و خدمات دانشمندان ایران شناسی و شرق شناسان، تهران، سحاب.

سعید، ادوارد، (۱۳۸۲ش)، شرق شناسی، ترجمه: عبدالرحیم گواهی، تهران، دفتر فرهنگ اسلامی چ ۳.

سواژ، ژان، (۱۳۶۶ش). مدخل تاریخ شرق اسلامی، تحلیل کتاب شناختی، به اهتمام کلود کاهن، ترجمه: نوش آفرین انصاری، تهران، مرکز نشر کتاب های دانشگاهی.

عبدالواحد، عبدالقهار، (۲۰۰۰م). الاستشراق و الدراسات الاسلامیه، عمان، دارالفرقان. عزایی، احمد عبدالحمید، لندن، الاسلامیه لاستشراق، المتدی الاسلامی.

العقیقی، نجیب، المستشرقون، جزء اول، ط ۴، موسوعه دایره المعارف، قاهره.

فوک، یوهان، (۲۰۰۱م). تاریخ حرکه الاستشراق الدراسات العربیه و الاسلامیه فی اروپا حتی بدایه القرن العشرين، نقله عن الآلمانیة عمر لطفی العلم، دارالمدار الاسلامی.

متی، رودی، و کدی، نیکی (۱۳۷۱ش). ایران شناسی در اروپا و ژاپن، ترجمه: مرتضی اسعدی، تهران: الهدی.

مجموعه من المستشرقين السوفيات (۱۹۱۸ م). تاريخ الاستشراق و الدراسات العربيه و الكردية في المتحف الاسيوي معهد الدراسات الشرقية في لينينجراد.

اللغة الروسية (۱۹۸۰ م). ترجمه: معروف خزانه دار، مطبعة لمعارف بغداد.

مراد، يحيى، (۲۰۰۴ م). افتراءات المستشرقين على الاسلام و الرد عليها، دارالكتب العلمية، بيروت، لبنان، ط ۱.

مصاحب، غلامحسين، (۱۳۴۵ ش). دايرة المعارف، ج ۱، تهران، فرانكلين.

منافى، كامياب، (۱۳۷۲ ش)، فرانسه، تهران: مركز نشر وزارت خارجه.

المنظمة للتربية والثقافة، (۱۹۸۵ م)، المنهاج المستشرقين في الدراسات العربية الاسلامية، جزء ثانى، اداره الثقافة.

نيك بين، نصرالله، (۱۳۷۹ ش). فرهنگ جامع خاورشناسان مشهور و مسافران به مشرق، تهران، آرون.

هاشم زكريا، زكريا، (۱۹۶۵ م). المستشرقون و الاسلام، مجلس اعلى للشئون الاسلامية.

همتى گليان، عبدالله، (۱۳۸۳ ش). تاريخچه شرق شناسى كاوشى در سير مطالعات اسلامى در غرب، مشهد، انتشارات جهاد دانشگاهى.

اورکاد، ایران شناسی در فرانسه، ترجمه: مرتضی اسعدی، نشر دانش شماره
۱۳۷۰، ۱۲ش، ص ۱۰۶.

برقاوی، احمد، شرق شناسی در بوته نقد، نشریه سیاست دفایی، ۱۵ شهریور ۱۳۸۰.

ریشار، فرانسیس، آغاز آشنایی فرانسویان با زبان فارسی، نشر دانش، شماره ۱۰، سال
۱۳۶۶ش، صص ۱۱۱، ۱۰۴.

صبا محسن، تاریخ ایران شناسی در فرانسه، فرهنگ ایران زمین شماره ۳،
صص ۳۹۰، ۳۶۷.

ضابط، حیدر رضا، خصومت مسیحیت غرب با اسلام و پیامبر، قسمت اول، ماهنامه
موعود، شماره ۸۲.

عرفان، محمود، سیلوستر دوساسی، مجله ارمنان، شماره ۶، صص ۵۳-۵۵.

مقاله مقام سعدی در ادبیات فرانسه، دوره ۸، ۷، شماره ۸۴، مهر ۱۳۴۷ش، جلال
ستاری، صص ۶۲-۶۷.

منابع انگلیسی

Blagdon , W , franeis , Paris as it was and as it is , encoding : ISO –
8859-1 edition :10 , Gutenberg ebook .

Classic Encyclopedia Britannica, Volum 25 , Of The

Encyclopedig Britanica, 1911

Harland , marion , Haracter sketches of romance , fiction and the drama , copyright , volume ۳ by selmar hess New York, 1982

Hestings , James , and clark , Encyclopadia of Religion and Ethics , volume 7, 1986.

Ideas, Early ,and Heinemnn, william, Arabic Authors a Manval Arabian History And Literatvre And Literatvre and persian portrais , London , 1890 .

Jasstrow, morris, The Religion Of Babylonia And Assyia March 7Boston, USA , 2007

Sacy , Silvestre , Arabic language grammar , saclete anyonyme de Lemprimerie rapide 1904

Sacy , Silvestre , chrestomathie arabe , Lmprimerir royale , French , 1826

Vath , Jadan , Fromental halevy , London , (1994) isbn 187108251x

Various , Sacred book of the East ,charater set encoding : ISO 8859-7 , Gutenberg ebook , Ebook , July 12 2004 .

Wood , James , The nutall Encyclopadia being a consice and comprehensive dictionary of general

knowledge , encoding : ISO8859-7 , may 14 2004 , Gutenberg ebook

منابع فرانسوی:

Grand Larousse universel , tome 14 , siegen a touareg , Larousse , paris , 1989